

*Column 50 jaar St. Barbara Tungelroy + 125 jaar Samenmelkerij,
Academische zitting, zondag 28 mei 2017,
door Frits Nies.*

Als je op het eerste vakje van een schaakbord 1 rijstkorrel legt, op het tweede 2, op het derde 4, op het vierde 8, enzovoort, dan kom je op het laatste vakje - vakje 64 - uit op, hou je vast: 210 miljard ton rijst; dat is ongeveer 500 keer de wereldjaarproductie.

Tel het straks thuis nog maar eens op uw gemak na.

Zo'n toename, met telkens hetzelfde percentage - in dit geval 100% -, noemen we met een academische term een *exponentiële groei*. Als we nu dit rijstverhaal koppelen aan melk, boter en kaas, wat zien we dan? Sommigen zullen roepen: *risotto!* Dat zijn dan de lekkerbekken onder u. De rekenaars onder u zullen echter een coöperatieve optelsom maken, met als uitkomst: *Friesland Campina*.

De exponentiële groei van melk, boter en kaas begon 125 jaar geleden hier in Tungelroy, met de eerste coöperatieve handkracht-boterfabriek van Zuid-Nederland; een zogenaamde *samenmelkerij*. De aanzet kwam in 1892 van hoofdonderwijzer Joannes Ament.

Tegenwoordig zijn hoofdonderwijzers functionarissen die het midden houden tussen papieren tijgers in een formulierenfabriek en managers van het genderneutrale plasprotocol. Wat ze ook doen, ze onderwijzen in elk geval geen van onze kinderen en kleinkinderen meer hoe je met één rijstkorrel exponentieel kunt groeien op een schaakbord. Hoofdonderwijzer Ament onderwees nog gewoon. Daarbij had hij het voordeel dat hij de 19e-eeuwse kinderen van Tungelroy niet hoefde te leren waar de melk vandaan komt. Vraag dat nu maar eens aan de stadse kinderen van Weert. Je mag al blij zijn als ze denken te weten dat de melk van Albert Heijn komt. En Ament ging nog verder. Hij ging de boer op en bracht zijn kennis in praktijk.

Zo werd hier op 20 mei 1892 de eerste melk centrifugaal ontroomd. De *Katholieke Illustratie* schrijft hierover later in een speciaal Limburg-Nummer van februari 1929: 'Na een moeilijk begin waren de resultaten zoo goed, dat reeds in September 1893 de Zuid Nederlandsche Zuivelbond (Z.N.Z.) kon worden opgericht, waarbij zich aanstonds 33 fabriekjes aansloten. Deze machtige bond telt thans in Limburg 48 flinke stoomzuivelfabrieken, waarbij in het laatste boekjaar ruim 119 miljoen kilogram melk

werd aangevoerd en die ruim 2,7 miljoen kilogram boter verkochten via de botermijn van den Z.N.Z. te Maastricht tegen een prijs, hooger dan waar ook in ons land.'

Van hieruit ging het verder, met een exponentiële groei op het schaakbord van de coöperatieve samenwerking. Tot *Friesland Campina* afgelopen jaar op vakje 64 een melkcomzet van 10,3 miljard kilogram mocht noteren. Dat is een gemiddelde per boerenlid van 810 duizend kilogram. En dat aan 35 cent per kilogram. Dat is niet slecht. Hoewel...

Volgens een boer kunnen twee zaken altijd beter: het weer en de winst.

En dan nog iets...: *Friesland Campina* had eigenlijk *TungelderWel* moeten heten.

Niet alleen de bakermat van *Friesland Campina* ligt hier aan de Tungelroysebeek, ook die van de *Moeselkapel* in Weert, aan de andere kant van de TungelderWel. Hoe kan dat nou? zult u zich afvragen. Dat zal ik u vertellen.

Eind 19e eeuw is Moesel net als Tungelroy een buitenie aan de zuidkant van Weert. Het is een verzameling van boerderijen, akkers en weilanden rond een eigen melkerij en het café van *Tup Lei* (Lambrichts). Het café is een gevolg van lokale dorst. De melkerij is echter afgekeken van de samenmelkerij iets verderop, namelijk in *Tungelder*. En dat *samenmelken* botert zó goed (zoals net al geschetst) dat er aan de Maaspoort in Weert in 1908 een grote Melkfabriek St. Martinus in gebruik wordt genomen. Hierdoor komt de botercentrifuge oftewel 'de fuus' van Moesel leeg te staan. De boeren krijgen een cent méér aan de Maaspoort en hou het dan maar eens tegen..

Een van de gemeenschapsfeesten op Moesel is het jaarlijks carnaval met eigen optocht. In 1909 trekt er een bruiloftsstoet mee die moet eindigen met een inzegening 'vör de joeks'. Omdat de 'fuus' dan toch leegstaat, kiest men deze locatie 'vör de flawwekûl' als inzegeningkapel. Dat pakt zó goed uit dat men via de Weerter deken Haenen van bisschop Drehmans in Roermond goedkeuring vraagt én krijgt voor verbouwing van de 'fuus' tot een echte kapel mét Lourdesgrot: het *Moeselkepèlke*. Dit komt onder het bestuur van de Martinusparochie en uiteraard gaat de collecteopbrengst naar de deken.

Er ontstaat zelfs een lied over met als refrein:

*'Aan Maose Driek, dao lichtj 'n febriek,
dao zulle vae e kepèlke bawwe
't es toch zoëë gedaon, e kepèlke opslaon,*

det zal toch ouch neeme berawwe.'

De kapelbouw wordt geheel betaald vanuit een carnavalscollecte. Vanaf de inzegening vinden er elke meimaand (=Mariamaand) twee heilige missen plaats, aan het begin en aan het eind. Elke zondagmiddag worden er drie *österkes* (rozenhoedjes) gebeden. Ook komen er steeds meer gebeden en litanieën van O.L. Vrouw van Lourdes voor zieken, invaliden en ontvangers van het laatste sacrament. Zo groeit deze Moeselkapel uit tot een heus bedevaartsoord. Maar ja, een fuus als kapel, het voelt toch *'as 'n haor inne boeëter'*. Maria verdient beter, zo vindt ook kapelmeester Jean Beelen. In 1927 laat hij, deze keer zónder de zegen van de bisschop, een nieuwe, grotere kapel bouwen naast de bestaande; opnieuw met Lourdesgrot in het koor. Om een conflict met de kerk af te wenden, haalt de kapelmeester een volle aflaat bij de nieuwe bisschop Schrijnen in Roermond en bezorgt hij een volle doos wijn bij deken Haenen in Weert. Zo komt het toch nog tot een officiële inzegening van de huidige Moeselkapel, waar anno nu nog steeds kaarsen worden opgestoken, tot zekere intentie van Maria. Zeker in de meimaand.

Eén van die intenties is verdwenen. Ging men vroeger in de buitenie nog bidden om aan de man of vrouw te komen, tegenwoordig heb je *Boer Zoekt Vrouw*. Zo stond ik een week geleden nog tot aan de knieën in de *koeienvlaai* bij een stel aan de andere kant van de TungelderWel dat elkaar op die manier jaren geleden via de KRO heeft getroffen. Ik stond op hun melkveebedrijf te kijken naar waar de melk vandaan komt, zullen we maar zeggen. En dat gaat anno 2017 toch iets anders dan met de hand aan de uier slaan in 1892. Een schoolkind met mobieltje kan nu de was doen. En intussen nog een selfie maken ook. Alles gaat automatisch in een volautomatische stal. Eigenlijk doet de koe gewoon alles zelf, geholpen en gestuurd door sensors en computers die reageren op de chip in haar oor. Vóór gaat het voer erin, achter komt de vlaai eruit en tussendoor bezoekt ze de melkcomputer die telkens dankbaar een paar emmers afneemt. Eén miljoen liter per jaar, waarvoor geregeld de tankwagen van Friesland Campina het erf op komt draaien.

'Melk, de witte motor', zo luidde de reclameslogan 35 jaar geleden, toen er links en rechts nog met de hand werd gemolken. Daarvóór had je *Joris Driepinter* en de *Melkbrigade*. Nu lijkt alles minder om de melk en meer om de mest te draaien. Het melkquotum maakt plaats voor de fosfaatrechten: *'Fosfaat, het bruine monster.'*

125 jaar na de *samenmelkerij* van Tungalroy dreigen we nu aan de *samenschijterij* te komen.

Gelukkig heeft de buitenie Tungalroy weer een nieuwe ontwikkeling opgeleverd: *De Brouwschuur*. Met als spin-off de nieuwe *Stadsbrouwerij* van Weert en de wedergeboorte van het *Werthabier*.

Laten we eerlijk zijn, '*Melk is goed voor elk*', maar '*Het bier is weer best*'.

Uiteraard wél met *Kaas uit het vuistje*...

Proost!